

INESJOURNAL

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Yıl: 2, Sayı: 4, Eylül 2015, s. 131-142

Feyza ALIUSTAOĞLU¹, Abdulkadir TUNA²

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ (KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)³

Özet

Bu araştırmanın amacı, eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemek ve bu eğilimlerin bazı değişkenlere göre (öğrenim görülen bölüm, mezun olunan lise türü, akademik başarı) değişip değişmediğini araştırmaktır. Araştırmanın örneklemini 2014-2015 öğretim yılında Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dallarının 4. sınıflarında öğrenim gören toplam 165 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin genel olarak düşük düzeyde olduğu ancak bazı alt boyutlarda olumlu yönde olduğu görülmüştür. Öğrenim görülen bölüme göre ise bazı alt boyutlarda gruplar arası farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin mezun olunan lise türü ve akademik başarı değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme Eğilimi, Öğretmen Adayları, Öğretmen Adayı Eğitimi

INVESTIGATION OF CRITICAL THINKING DISPOSITIONS OF TEACHER CANDIDATES (KASTAMONU UNIVERSITY SAMPLE)

Abstract

The purpose of this study is to determine the critical thinking dispositions of teacher candidates attending education faculties and to investigate if these dispositions change according to some variables (department they attend, type of high school they graduated from and academic achievement). The sample of the study is 165 teacher candidates on department of elementary education from fourth classes of elementary teaching, elementary mathematics teaching and elementary social sciences departments. As a data collection tool, “The California Critical Thinking Disposition Inventory” was used in the study.

1 Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Matematik Eğitimi, fdemirci@kastamonu.edu.tr

2 Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Matematik Eğitimi, atuna@kastamonu.edu.tr

³ Bu çalışma 21-23 Mayıs 2015 tarihinde gerçekleştirilen 14. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (USOS 2015)’nda sunulan bildiriden üretilmiştir.

The results indicated that the critical thinking dispositions of the teacher candidates are low in general, but in some sub dimensions it is in positive directions but still not high. According to department they attend, it was seen that there is a difference between groups in some sub dimensions. Also, it was identified that that the critical thinking dispositions of the teachers candidates don't show significant difference according to type of high school they graduated from and academic achievement.

Key Words: Critical Thinking, Critical Thinking Dispositions, Teacher Candidates, Education of Teacher Candidates

GİRİŞ

Eleştirel kelimesinin İngilizce karşılığı “critical” kelimesidir ve yargılama, değerlendirme, ayırt etme anlamlarına gelen Yunanca “kritikos” kelimesinden türetilmiştir. Latinceye ise “criticus” şeklinde geçip diğer dillere aktarılmıştır. Eleştirel düşünmenin zaman içerisinde kapsamlı şekilde birçok tanımı yapılmıştır (Kaya, 1997). Ennis (1985) eleştirel düşünmeyi neye inanılacağına karar vermeye odaklanmış mantıklı ve yansıtıcı düşünme şeklinde tanımlamakta ve eleştirel düşünmenin yargılama, bilginin geliştirilmesi ve sorgulama isimli üç yapısından söz etmektedir. Facione (1990), eleştirel düşünmeyi analiz, yorumlama, çıkarımda bulunma ve değerlendirme becerileri ile birlikte kararın dayandığı kavramsal, metotsal, delilsel, içeriksel ya da ölçütsel değerlendirmelerin açıklamasıyla sonuçlanan amaca yönelik, öz düzenleyici bir karar mekanizması olarak tanımlamaktadır. Epstein (1999) eleştirel düşünmeyi, çok fazla bilginin ve bizi ikna etmeye çalışan çok fazla kişinin olduğu dünyaya karşı bir savunma olarak tanımlarken; Paul (1984) eleştirel düşünmenin bireyin kendi düşüncesini şekillendirme ve değerlendirme süreçleri olarak tanımlamaktadır.

1990 yılında Amerika Psikoloji Derneği (APA) tarafından Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'dan 46 kuramcının katılımı ile bir çalışma gerçekleştirilmiş ve eleştirel düşünmenin disiplinler arası bir tanımı yapılmıştır. Eleştirel düşünme, “Bireyin neye inanacağına ve ne yapacağına karar vermesi için çözümleyici, bilinçli, değerlendirmeye yönelik yargılarda bulunması ve bu yargıları ifade etmesi” biçiminde tanımlanmıştır (Evancho, 2000). Eleştirel düşünme becerilerine sahip olma her zaman eleştirel düşünme becerilerini kullanma anlamına gelmemektedir. 1992 yılında yapılan APA çalışmalarında da bireylerin eleştirel düşünme becerisine sahip oldukları ancak bu becerileri gerektiği gibi kullanamayabildikleri belirtilmiştir (Facione, 1990). Branch (2000) ise bireylerin eleştirel düşünme becerilerini kullandıklarını gösteren yedi özelliğin olduğunu ve bunların;

- Meraklı olma
- Açık görüşlü olma
- Çözümleyici olma
- Sistematik olma
- Entelektüel olgunluğa sahip olma
- Doğruyu arama
- Özgüven sahibi olma olduğunu belirtmiştir.

Bireyi iyi düşünebilen bir birey yapan özelliğin sahip olduğu yetenekler ya da bilişsel becerilerden çok, netliği aramaya, entelektüel risk almaya, araştırmaya ve eleştirel düşünmeye olan eğilim olduğu düşünülmektedir (Tishman, Jay ve Perkins, 1993). Ennis (1985), eleştirel düşünmenin yeteneklerden ve eğilimlerden oluştuğunu belirtmektedir. Eleştirel düşünme eğilimlerini;

- Sorunun açık ifadesini arama
- Nedenler arama
- Güvenilir kaynakları kullanma, kullanılan kaynakları belirtme
- İyi bilgilendirilmeye çalışma
- Ana noktaya bağlı kalmaya çalışma
- Durumu bütünüyle göz önüne alma
- Karmaşık bir bütünün parçalarını düzenli bir biçimde ele alma
- Seçenekler arama
- Açık fikirli olma
- Başkalarının görüşlerini dikkate alma
- Neden ve kanıtların yeterli olmadığı durumlarda kararı erteleme, yeterli olduğu durumlarda ise kararlar almaya yönelik davranış gösterme
- Diğer insanların bilgi ve kültür düzeylerine, duygularına duyarlı olma şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu listeye bakıldığında eleştirel düşünme eğilimi ile ilgili bireyde bulunması gereken özelliklerin birbirini tamamlayıcı olduğu ve birçok davranışı bir arada bulundurduğu söylenebilir.

Eleştirel düşünme eğilimleri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında bazı çalışmaların eleştirel düşünme eğilimine ne düzeyde sahip olunduğunu belirleme amaçlı olduğu görülmektedir (Türnüklü ve Yeşildere, 2005; Çubukçu, 2006; Dirimeşe, 2006; Wangensteen, Johansson, Björkström ve Nordström, 2010). Bazı çalışmalarda ise okunan anabilim dalı, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı gibi çeşitli değişkenlerin eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi incelenmiştir (Akbiyık, 2002; Beşoluk ve Önder, 2010; Hamurcu, Günay ve Akamca Özyılmaz, 2005; Korkmaz, 2009; Ekinci ve Aybek, 2010; Tümkaya, 2011; Emir, 2012; Kartal, 2012). Bunun yanında öğrenme stili ile eleştirel düşünme eğilimleri ve mantıksal düşünme becerileri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar da vardır (Güven ve Kürüm, 2008; İncikabı, Tuna ve Biber, 2013).

Çağdaş eğitim sisteminde okulların işlevi yaratıcı, eleştirel düşünebilen, bilgiyi aktif biçimde üreten, bilişim teknolojilerinden aktif şekilde yararlanan bireyler yetiştirmektir (Balay, 2004). Bu bireylerin yetiştirilmesi öncelikle öğretmenlerin bu becerilere sahip olmasını gerektirmektedir. Bu yüzden öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin nasıl olduğunu incelemenin, hangi düzeyde bu eğilime sahip olduklarını belirlemenin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın problemi eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilim düzeylerini belirlemek ve bu eğilimlerin bazı değişkenlere göre (öğrenim görülen bölüm, mezun olunan lise türü, akademik başarı) değişip değişmediğini araştırmaktır.

Alt Problemler

Yukarıdaki araştırma problemi doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilim düzeyleri nelerdir?

2. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile öğrenim gördükleri bölüm arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile mezun olunan lise türü arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik başarıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır ve araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli araştırmalarda geçmişte yaşanmış olan ya da şu anda var olan bir durumun veya araştırma konusu olan birey, olay ya da nesnenin kendi koşulları içerisinde ve olduğu gibi betimlenmesini amaçlayan bir modeldir (Karasar, 2005).

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini 2014-2015 öğretim yılında Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dallarının 4. sınıflarında öğrenim gören toplam 165 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu bölümlerin seçilmesinin nedeni sayısal, sözel ve eşit ağırlık bölümlerinin hepsinden mezun olan öğrencileri örnekleme dahil etmektir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri

Değişken	Alt Değişken	Frekans (f)	Yüzde (%)
Öğrenim gördükleri bölüm	<i>Sınıf Öğretmenliği</i>	70	42,42
	<i>İlköğretim Matematik Öğretmenliği</i>	46	27,88
	<i>Sosyal Bilgiler Öğretmenliği</i>	49	29,70
	<i>Toplam</i>	165	100
	<i>Anadolu Lisesi</i>	48	29,09
Mezun oldukları lise türü	<i>Anadolu Öğretmen Lisesi</i>	17	10,30
	<i>Fen Lisesi</i>	-	-
	<i>Genel Lise</i>	97	58,79
	<i>Mesleki Teknik Lise</i>	-	-
	<i>Diğer</i>	3	1,82
	<i>Toplam</i>	165	100
Akademik başarı	<i>Belirtmeyenler</i>	7	4,24
	<i>2-2,50 arası</i>	7	4,24
	<i>2,50-3 arası</i>	84	50,91
	<i>3-3,50 arası</i>	65	39,40
	<i>3,50-4 arası</i>	2	1,21
	<i>Toplam</i>	165	100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Facione, Facione ve Giancarlo (1998) tarafından geliştirilen ve Kökdemir (2003) tarafından Türkçeye uyarlanan California Eleştirel Düşünme

Eğilimi Ölçeği (The California Critical Thinking Disposition Inventory) kullanılmıştır. Bu ölçek; Türkiye’de eleştirel düşünme eğilimleri ile ilgili çalışmalarda tercih edilen bir ölçek olması ve üniversite düzeyindeki öğrencilere uygun olması nedeniyle tercih edilmiştir. Ölçeğin orijinal biçimi 75 maddeden ve 7 alt boyuttan oluşmaktayken, Türkçeye uyarlanan hali 51 maddeden ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, analitiklik, açık fikirlilik, meraklılık, kendine güven, doğruyu arama ve sistematiklik alt boyutlarıdır (Kökdemir, 2003).

Eleştirel düşünme eğilimlerini ölçmede kullanılacak puan ölçütleri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Eleştirel Düşünme Eğilimlerini Ölçmede Kullanılacak Puan Ölçütleri

	Düşük	Olumlu yönde	Yüksek
Alt boyutlar	40’dan düşük	40-50 arası	50’den yüksek
Toplam	240’tan düşük	240-300 arası	300’den yüksek

Tablo 2’de görüldüğü gibi eleştirel düşünme eğilimleri, ölçekten alınan toplam puan 240’tan küçükse düşük, 240-300 arası ise olumlu yönde ve 300’den büyükse yüksek olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca alt boyutlara bakıldığında alt boyutlardan alınan puan 40’dan küçükse o boyuttaki eleştirel düşünme eğilimleri düşük, 40-50 arası ise olumlu yönde ve 300’den büyükse yüksek olarak nitelendirilmektedir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) paket programı ile yapılmıştır. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüm ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizinden faydalanılmıştır. Anlamlı farklılık çıkan alt boyutların kaynağını belirlemek için ise Scheefe’den yararlanılmış ve bulunan sonuçlar yorumlanmıştır. Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türü ve akademik başarıları ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise tek yönlü varyans analizinden faydalanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Birinci alt probleme ait bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilim düzeyleri nelerdir?” sorusuna ait bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerine Ait Bulgular

Alt Boyutlar	N	$\bar{X}$	Ss
Analitiklik	165	38,78	5,34
Açık fikirlilik	165	45,92	6,47
Meraklılık	165	38,22	5,30
Kendine güven	165	30,14	4,77
Doğruyu arama	165	25,58	4,62
Sistematiklik	165	21,59	3,92
Toplam	165	200,23	21,22

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğu söylenebilir ($\bar{X}=200,23$, $Ss=21,22$). Alt boyutlara bakıldığında ise öğretmen adaylarının açık fikirlilik ($\bar{X}=45,92$) alt boyutunda eleştirel düşünme eğilimlerinin olumlu yönde olduğu ancak analitiklik ($\bar{X}$

=38,78), meraklılık ($\bar{X}=38,22$), kendine güven ($\bar{X}=30,14$), doğruyu arama ($\bar{X}=25,58$) ve sistematiklik ($\bar{X}=21,59$) alt boyutlarında öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca öğretmen adayların eleştirel düşünme eğilimlerinin en yüksek açık fikirlilik ($\bar{X}=45,92$) alt boyutunda; en düşük ise sistematiklik ($\bar{X}=21,59$) alt boyutunda olduğu görülmektedir.

İkinci alt probleme ait bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile öğrenim gördükleri bölüm arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna ait bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Bölümle Eleştirel Düşünme Eğilimleri Varyans Analizi Sonuçları

Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Df (sd)	Kareler ortalaması	F	P
Analitiklik	Gruplar arası	124,231	2	62,115	2,214	,113
	Gruplar içi	4544,472	162	28,052		
	Toplam	4668,703	164			
Açık fikirlilik	Gruplar arası	37,688	2	18,844	,447	,640
	Gruplar içi	6829,125	162	42,155		
	Toplam	6866,812	164			
Meraklılık	Gruplar arası	172,339	2	86,169	3,149	,046
	Gruplar içi	4432,364	162	27,360		
	Toplam	4604,703	164			
Kendine güven	Gruplar arası	2,997	2	1,499	,065	,937
	Gruplar içi	3720,796	162	22,968		
	Toplam	3723,794	164			
Doğruyu arama	Gruplar arası	128,523	2	64,262	3,091	,048
	Gruplar içi	3367,622	162	20,788		
	Toplam	3496,145	164			
Sistematiklik	Gruplar arası	64,383	2	32,192	2,129	,122
	Gruplar içi	2449,411	162	15,120		
	Toplam	2513,794	164			

Tablo 4’teki alt boyutlara bakıldığında; meraklılık (F=3,149 P=,046) ve doğruyu arama (F=3,091 P=,048) alt boyutlarında öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Ancak analitiklik (F=2,214 P=,113), açık fikirlilik (F=,447 P=,640), kendine güven (F=,065 P=,937) ve sistematiklik (F=2,129 P=,122) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık yoktur.

Scheefe testi sonuçlarına bakıldığında meraklılık alt boyutundaki anlamlı farklılığın sınıf öğretmenliği bölümü ile ilköğretim matematik öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarından kaynaklandığı görülmektedir. Sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının ($\bar{X}=39,04$), ilköğretim matematik öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarına göre ($\bar{X}=36,67$) daha fazla meraklılık eğiliminde oldukları söylenebilir.

Scheefe testi sonuçlarına bakıldığında doğruyu arama alt boyutundaki farklılığın ise sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarından kaynaklandığı görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının ($\bar{X}=27,00$), sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarına göre ($\bar{X}=25,07$) daha fazla doğruyu arama eğiliminde oldukları söylenebilir.

Üçüncü alt probleme ait bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile mezun oldukları lise türü arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna ait bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Bitirdikleri Lise Türü İle Eleştirel Düşünme Eğilimleri Varyans Analizi Sonuçları

Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Df (sd)	Kareler ortalaması	F	P
Analitiklik	Gruplar arası	41,026	3	13,675	,476	,700
	Gruplar içi	4627,677	161	28,743		
	Toplam	4668,703	164			
Açık fikirlilik	Gruplar arası	72,340	3	24,113	,571	,635
	Gruplar içi	6794,472	161	42,202		
	Toplam	6866,812	164			
Meraklılık	Gruplar arası	101,921	3	33,974	1,215	,306
	Gruplar içi	4502,782	161	27,968		
	Toplam	4604,703	164			
Kendine güven	Gruplar arası	21,173	3	7,058	,307	,820
	Gruplar içi	3702,621	161	22,998		
	Toplam	3723,794	164			
Doğruyu arama	Gruplar arası	45,603	3	15,201	,709	,548
	Gruplar içi	3450,542	161	21,432		
	Toplam	3496,145	164			
Sistematiklik	Gruplar arası	81,714	3	27,238	1,803	,149
	Gruplar içi	2432,080	161	15,106		
	Toplam	2513,794	164			

Tablo 5’teki alt boyutlara bakıldığında öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin mezun oldukları lise türüne göre değişmediği görülmektedir.

Dördüncü alt probleme ait bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik başarıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna ait bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Akademik Başarıları İle Eleştirel Düşünme Eğilimleri Varyans Analizi Sonuçları

Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Df (sd)	Kareler ortalaması	F	P
Analitiklik	Gruplar arası	33,957	4	8,489	,293	,882
	Gruplar içi	4634,746	160	28,967		
	Toplam	4668,703	164			
Açık fikirlilik	Gruplar arası	31,674	4	7,919	,185	,946
	Gruplar içi	6835,138	160	42,720		
	Toplam	6866,812	164			
Meraklılık	Gruplar arası	24,582	4	6,145	,215	,930
	Gruplar içi	4580,121	160	28,626		
	Toplam	4604,703	164			
Kendine güven	Gruplar arası	123,203	4	30,801	1,369	,247
	Gruplar içi	3600,591	160	22,504		
	Toplam	3723,794	164			
Doğruyu arama	Gruplar arası	104,933	4	26,233	1,238	,297
	Gruplar içi	3391,212	160	21,195		
	Toplam	3496,145	164			
Sistematiklik	Gruplar arası	52,347	4	13,087	,851	,495
	Gruplar içi	2461,447	160	15,384		
	Toplam	2513,794	164			

Tablo 6’daki alt boyutlara bakıldığında öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin akademik başarılarına göre değişmediği görülmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilim düzeyleri ile ve bu eğilimlerin bazı değişkenlere göre değişip değişmediği araştırılmıştır. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin genel olarak düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alt boyutlara bakıldığında ise öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin açık fikirlilik alt

boyutunda olumlu yönde olduğu, diğer alt boyutlarda ise düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin en yüksek açık fikirlilik alt boyutunda, en düşük ise sistematiklik alt boyutunda olduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olması ilköğretimden şimdiye kadar aldıkları eğitimin ve yaşadıkları sosyal çevrenin eleştirel düşünme eğilimlerini tam anlamıyla geliştirecek nitelikte olmadığını düşündürmektedir. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin en yüksek açık fikirlilik alt boyutunda olması onların karar verirken sadece kendi düşüncelerine göre değil diğer kişilerin görüş ve düşüncelerini de dikkate alarak karar verdiklerini, kendi hatalarına karşı duyarlı olduklarını ve farklı yaklaşımlara karşı hoşgörülü olduklarını gösterdiği söylenebilir. Bu durumda buldukları sosyal ortamın etkisinin olabileceği düşünülmektedir. En düşük eleştirel düşünme eğilimlerinin sistematiklik alt boyutunda olmasının ise öğretmen adaylarının planlı, örgütlü ve dikkatli araştırma becerilerinin eksikliğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimine ne düzeyde sahip olduğunu belirleme amaçlı Türnüklü ve Yeşildere (2005) ; Dirimeşe (2006) ve Wangensteen, Johansson, Björkström ve Nordström (2010) tarafından yapılan çalışmalar da bazı yönlerden bu çalışma ile tutarlılık içerisindedir. Bu çalışmalarda da öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin bazı alt boyutlarda düşük bazı alt boyutlarda ise yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çubukçu (2006) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri alt boyutlar açısından incelenmiş, açık fikirlilik ve analitiklik alt boyutlarında eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Açık fikirlilik alt boyutunda eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek olması sonucu da bu çalışma ile benzer bir bulgu niteliğindedir.

Araştırmanın bir diğer sonucu öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin meraklılık ve doğruyu arama alt boyutlarında öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı farklılık gösterdiği; diğer alt boyutlarda ise anlamlı farklılık göstermediğidir. Bu farklılığın meraklılık alt boyutu için sınıf öğretmenliği bölümü ile ilköğretim matematik öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adayları arasında ve sınıf öğretmenliği öğrencileri lehine olduğu görülmektedir. Doğruyu arama alt boyutu için ise farklılığın sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adayları arasında ve sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencileri lehine olduğu görülmüştür. Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin meraklılık eğilimlerinin daha fazla olmasının bilgi edinme ve yeni şeyler öğrenme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin doğruyu arama eğilimlerinin daha fazla olmasının ise alternatifleri ve birbirinden farklı düşünceleri değerlendirme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu gösterdiği ve bu durumun sosyal bilgiler öğretmenliği programının daha fazla sorgulamaya dayalı bir program olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Hamurcu, Günay ve Akamca Özyılmaz (2005) ve Emir (2012) tarafından yapılan çalışmalarda da öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin öğrenim görülen bölüme göre değişip değişmediği incelenmiş, bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Bazı alt boyutlarda farklılık gözlenirken bazılarında gözlenmemesi yönüyle bu çalışmaların yapılan çalışma ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç mezun olunan lise türü ve akademik başarı değişkenlerinin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde anlamlı etkisi olmadığıdır. Bu sonuca bakarak farklı lise türlerinde verilen eğitimlerin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinde farklılık oluşturmadığı ve lise türünün eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemede ölçüt olmadığı söylenebilir. Akademik başarı ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında bir ilişki olmamasının ise eğitim fakültelerinde yapılan değerlendirmelerin

eleştirel düşünme becerilerini tam anlamıyla kapsayıcı nitelikte olmamasından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Beşoluk ve Önder (2010); Ekinci ve Aybek (2010) ve Kartal (2012) tarafından yapılan çalışmalarda da öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri mezun olunan lise türü, anne- baba eğitim düzeyi, akademik başarı, yaşadıkları coğrafi bölge gibi çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Eleştirel düşünme eğilimlerinin bu değişkenlere göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Mezun olunan lise türü ve akademik başarı değişkenlerine göre eleştirel düşünme eğilimlerinin değişmemesi yönüyle yapılan çalışmaların bu çalışma ile tutarlılık içerisinde olduğu söylenebilir. Korkmaz (2009) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimlerinin çeşitli değişkenlere göre incelemesi yapılmış, benzer şekilde bu değişkenlerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde anlamlı etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında literatürde Akbıyık (2002) ve Tümkaya (2011) tarafından yapılan çalışmalarda olduğu gibi akademik başarı düzeyi arttıkça eleştirel düşünme eğilimlerinin de arttığını gösteren çalışmalar da vardır.

Başka bir değişken ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalardan Güven ve Kürüm (2008) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının sahip oldukları öğrenme stilleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiş, bu değişkenler arasında belli bir düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir. İncikabı, Tuna ve Biber (2013) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmen adaylarının mantıksal düşünme becerileri ve eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük düzeyde olduğu ayrıca bu beceri ve eğilimler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Eleştirel düşünme becerilerinin düşük olması yönüyle bu çalışmanın yapılan çalışma ile tutarlılık içinde olduğu söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir.

- Bu çalışma eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemeye yönelik bir çalışmadır, eleştirel düşünme becerilerini araştıran çalışmalar da yapılabilir.
- Aynı öğretmen adayları birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar izlenerek eleştirel düşünme eğilimlerinde farklılık olup olmadığı incelenebilir. Böylelikle üniversitelerde yapılan eğitimin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerini nasıl etkilediğine yönelik sonuçlar çıkarılabilir.
- Eğitim fakültelerinde uygulanan öğretim programları öğretmen adaylarına eleştirel düşünme beceri ve eğilimlerini kazandıracak şekilde geliştirilebilir. Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının meraklılık, doğruyu arama, analitiklik, açık fikirlilik, kendine güven ve sistematiklik gibi becerilerini geliştirebilecekleri ve bilimsel araştırma süreçlerinde bulunabilecekleri çalışmalar yapılabilir ve öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeylerini arttırmak amaçlı Eleştirel düşünmeye yönelik seçmeli dersler koyulabilir.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, C. (2002). *Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37(2), 61-82.

- Beşoluk, Ş., & Önder, İ. (2010). Investigation of teacher candidates' learning approaches, learning styles and critical thinking dispositions. *Elementary Education Online*, 9(2), 679-693.
- Branch, B. J. (2000). *The relationship among critical thinking, clinical decision making and clinical practica: A comparative study*. Unpublished PhD Thesis. University of Idaho, USA.
- Çubukçu, Z. (2006). Critical thinking dispositions of the Turkish teacher candidates. *Online Submission*. 5(4).
- Dirimeşe, E. (2006). *Hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, İzmir.
- Ekinci, Ö., & Aybek, B. (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*. 9(2), 816-827.
- Emir, S. (2012). Eğitim fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 34-57.
- Ennis, R. (1985). *Goals for a critical thinking curriculum. Developing minds: A resource book for teaching thinking*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Epstein, R. L. (1999). *Critical thinking*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Evancho, R. S. (2000). *Critical thinking skills and dispositions of the undergraduate baccalaureate nursing student*. Unpublished Master's Thesis. Southern Connecticut State University, Connecticut.
- Facione, P. A. (1990). Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of E-educational assessment and instruction. Research Findings and Recommendations.
- Güven, M., & Kürüm, D. (2008). The relationship between teacher candidates' learning styles and critical thinking dispositions. *Elementary Education Online*, 7(1), 53-70.
- Hamurcu, H., Günay, Y., & Akamca, G. Ö. (2005). Fen bilgisi ve sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimi profilleri. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 20, 147-157.
- İncikabi, L., Tuna, A., & Biber, A. C. (2013). An analysis of mathematics teacher candidates' critical thinking dispositions and their logical thinking skills. *Journal of International Education Research (JIER)*. 9(3), 257-266.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, T. (2012). İlköğretim fen bilgisi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2).
- Kaya, H. (1997). *Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Korkmaz, Ö. (2009). Öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim ve düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1).
- Kökdemir, D (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Paul, R. W. (1984). Critical thinking: Fundamental to education for a free society. *Educational Leadership*. 42(1), 4-14.
- Tishman, S., Jay, E., & Perkins, D. N. (1993). Teaching thinking dispositions: From transmission to enculturation. *Theory into practice*. 32(3), 147-153.

- Tümkiye, S. (2011). Fen bilimleri öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve öğrenme stillerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3).
- Türnüklü, E. B., & Yeşildere, S. (2005). Türkiye'den bir profil: 11-13 yaş grubu matematik öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilim ve becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 38(2), 167-185.
- Wangenstein, S., Johansson, I. S., Björkström, M. E., & Nordström, G. (2010). Critical thinking dispositions among newly graduated nurses. *Journal of advanced nursing*. 66(10), 2170-2181.